

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ВЕЛИКСАР ТЕТЯНА ІГОРІВНА

УДК 364.442.6:364–646.8 (477)

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 — Гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Одеса–2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному економічному університеті
Міністерства освіти та науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Баранова Вікторія Глібівна,
Одеський національний економічний університет,
завідувач кафедри фінансового менеджменту
та фондового ринку;

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Мальований Михайло Іванович,
Уманський національний університет
садівництва,
проректор з науково-педагогічної роботи;

кандидат економічних наук, доцент
Горин Володимир Петрович,
Тернопільський національний економічний
університет,
доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія.

Захист відбудеться «30» листопада 2018 р. о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.055.01 в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 217.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 211.

Автореферат розісланий «29» жовтня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.О. Даниліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Динамічні зміни природного і ринкового середовища призводять не тільки до ускладнень у системі господарювання, але й до підвищення ступеня напруженості у соціальній сфері. Важливим інструментом реалізації стратегії розвитку держави й органічною складовою фінансово-економічної системи є система соціального захисту населення. Досягнення соціальної безпеки держави та розширення переліку її соціальних зобов'язань внаслідок появи нових соціальних ризиків потребує як реформування системи соціального захисту населення України взагалі, так й її фінансового забезпечення зокрема.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю: подальшого удосконалення фінансової політики щодо підвищення рівня соціального захисту населення; оцінювання рівня фінансового забезпечення системи соціального захисту населення; визначення напрямів, засобів та інструментів реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення України з урахуванням сучасних тенденцій. Дослідження окресленої проблематики має практичне значення з погляду пошуку додаткових джерел фінансування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Сутність соціального захисту, його фінансового забезпечення, вплив на економічний розвиток країни теоретично обґрунтовували такі вітчизняні вчені, як: Антоненко О. І., Базилевич В. Д., Дубич К. В., Лібанова Е. М., Палій О. М., Поляк Н. О., Руженський М. М., Топішко Н. П. та ін. Вагомий внесок у вивчення теоретичних аспектів реформування фінансового забезпечення системи соціального захисту здійснили науковці-економісти: Баранник Л. Б., Клівіденко Л. М., Мальований М. І., Савченко Н. Г., Флорескул Н. П. та ін.

Методологічні підходи до обґрунтування концепту трансформації соціального захисту та його фінансового забезпечення досліджували: Баранова В. Г., Внукова Н. М., Гаманкова О. О., Горин В. П., Зеленко Н. М., Зверяков М. І., Конопліна Ю. С., Кропельницька С. О., Сидорчук А. А., Шаварина М. П., Шимків С. А. та ін. До найбільш вагомих праць, присвячених обґрунтуванню методології реформування системи соціального захисту, належать дослідження таких зарубіжних науковців, як: Сапір А., Еспінг-Андерсен Г., Б'юкенен Дж., Гілядова М. Н., Давиденко Л. М., Масгрейв Р., Роїк В. Д. та ін.

Утім, беручи до уваги напрацювання перелічених вище учених, доцільно зазначити, що окремі теоретичні й практичні проблеми реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення залишаються невирішеними. Зокрема, у сучасних умовах фінансової невизначеності виникає необхідність у ґрунтовному аналізі та пошуку дієвих засобів оцінювання достатності фінансового забезпечення соціального захисту, кінцева мета яких полягає у ліквідації дисбалансу у державних фондах соціального захисту населення, удосконаленні наукових підходів до визначення домінант реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення, розширенні принципів побудови системи фінансового забезпечення

соціального захисту населення та класифікації соціальних ризиків. Вагомість зазначеної проблематики, її актуальність в умовах сучасних макроекономічних дисбалансів зумовили вибір теми дисертаційної роботи й окреслили коло досліджуваних у ній питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри фінансів Одеського національного економічного університету за темами: «Трансформаційні процеси у податковій системі України» (ДР № 0112U007707), за якою автором досліджено сутнісно-теоретичну характеристику фінансового забезпечення соціального захисту населення; «Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України» (ДР № 0116U000217), відповідно до якої дисертантом систематизовано науково-методичні підходи до структуризації системи соціального захисту населення й обґрунтовано пропозиції практичного спрямування щодо оцінювання достатності фінансового забезпечення соціального захисту як складового елементу фінансового потенціалу держави.

Положення дисертаційної роботи стосовно науково-методичних рекомендацій з прогнозування фінансових ресурсів соціального захисту працівників державного підприємства знайшли відображення в межах прикладної теми «Оптимізація фінансових ресурсів державного підприємства "Чорноморський експертно-технічний центр"» (ДР № 0116U007207).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є систематизація та поглиблення теоретичних засад і методичних підходів до функціонування фінансового забезпечення системи соціального захисту населення та розроблення на цій основі практичних рекомендацій щодо його реформування у сучасних умовах в Україні.

Відповідно до поставленої мети дослідження, необхідним виступає вирішення наступних завдань:

- з'ясувати економічну сутність соціального захисту та його фінансового забезпечення, розкрити й поглибити теоретичні засади функціонування системи соціального захисту, розширити критерії щодо класифікації соціальних ризиків;
- визначити складові системи соціального захисту населення, їх значення та взаємозв'язок, обґрунтувати науково-практичну значимість принципів, які властиві системі соціального захисту;
- дослідити моделі фінансового забезпечення систем соціального захисту населення, визначити їх характерні риси, обґрунтувати можливість імплементації зарубіжного досвіду у вітчизняну практику;
- виявити тенденції формування та розподілу фінансових ресурсів фондів соціального захисту населення, сформулювати основні проблеми у фінансовому забезпеченні соціального захисту;
- оцінити достатність фінансового забезпечення соціального захисту населення за системою показників з метою визначення дисбалансів у відповідних фондах системи соціального захисту;
- проаналізувати чинники, що впливають на фінансове забезпечення соціального захисту населення, запропонувати моделі, які дозволяють

прогнозувати досягнення достатності фінансового забезпечення за підсистемами соціального захисту населення;

– обґрунтувати домінуючі реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення, що сприятимуть залученню більшої кількості фінансових джерел для компенсації ризиків;

– розробити науково-методичні рекомендації з реформування фінансового забезпечення підсистеми соціального забезпечення та підсистеми соціальної допомоги;

– сформулювати науково-методичні підходи щодо вдосконалення фінансового забезпечення підсистеми соціального страхування.

Об'єктом дослідження є фінансове забезпечення системи соціального захисту населення.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних положень та практичних підходів до формування й оцінювання фінансового забезпечення системи соціального захисту населення України.

Методи дослідження. Щоб досягти поставленої мети і вирішити визначені у дисертаційному дослідженні завдання, було застосовано загальнонаукові та специфічні економічні методи дослідження, а саме: методи абстрагування, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, узагальнення (при вивченні й узагальненні поглядів учених на економічну сутність соціального захисту, його види, економічну природу соціальних ризиків та понятійний апарат, який використовувався при дослідженні); методи системного аналізу й узагальнення (для дослідження складових системи соціального захисту населення та їх ролі у формуванні фінансового забезпечення соціального захисту населення); історичного і логічного спостереження (при дослідженні моделей фінансового забезпечення систем соціального захисту населення); метод порівняння (при дослідженні моделей фінансового забезпечення соціального захисту населення за видами соціальних ризиків в Україні та окремих країнах ЄС); методи статистичного аналізу, факторного аналізу, порівняльний та графічний методи (при дослідженні тенденцій у формуванні і розподілі фінансових ресурсів фондів соціального захисту населення України); метод порівняльного і статистичного аналізу (для оцінювання достатності фінансового забезпечення системи соціального захисту населення); метод кореляційно-регресійного аналізу (для виявлення найбільш суттєвих чинників, що впливають на фінансове забезпечення системи соціального захисту населення); методи наукової абстракції, системного та інституційного підходу, групування (для розробки напрямів реформування фінансового забезпечення системи соціального захисту населення).

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові і законодавчі акти, монографії та інші наукові публікації провідних вітчизняних і зарубіжних учених і фахівців-практиків, аналітична інформація науково-дослідних установ, дані Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Міністерства соціальної політики України, Державної фіскальної служби України, Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від

нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування України; Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Ліги страхових організацій та результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у систематизації, узагальненні та розвитку теоретичних основ і розробленні науково-методичних рекомендацій щодо формування фінансового забезпечення системи соціального захисту населення у сучасних умовах в Україні.

Основні результати дослідження, які містять наукову новизну і характеризують особистий внесок автора, полягають у наступному:

удосконалено:

– науково-методичні підходи до експрес-оцінки достатності фінансового забезпечення Пенсійного Фонду України та Фонду соціального страхування України, що, на відміну від існуючих, передбачають використання системи показників (зокрема коефіцієнтів автономії, покриття видатків власними доходами, покриття власних видатків власними доходами, покриття видатків за рахунок коштів державного бюджету, покриття допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи) і надають можливість кількісно оцінити розмір дефіциту (профіциту) та достатність фінансових ресурсів вказаних фондів й установити передумови нарахування виплат нестрахового характеру;

– наукові підходи до визначення домінант реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення, які, на відміну від існуючих, передбачають обмеження переліку соціальних ризиків, що фінансуються з державних фондів, і збільшення видів джерел фінансового забезпечення для компенсації соціальних ризиків. Запропонований підхід передбачає розмежування джерел фінансового забезпечення за трьома підсистемами соціального захисту населення (соціального забезпечення, соціальної допомоги, соціального страхування). Сформований підхід дає змогу визначити основні завдання у фінансуванні соціальних ризиків за суб'єктами системи соціального захисту: держава має формувати фінансові ресурси для фінансування соціально значимих ризиків; населення – приймати участь у формуванні фінансового забезпечення з метою самозахисту;

– науково-методичні підходи до реформування фінансового забезпечення підсистеми соціального забезпечення, де запропоновано застосування як загальних, так і специфічних принципів у формуванні фінансових ресурсів, зокрема: добровільності вибору послуги та прозорості її фінансування, гнучкості системи, поєднання фінансових ресурсів учасників системи соціального захисту населення, самозахисту. Використання таких принципів, на відміну від існуючих, при вдосконаленні фінансового забезпечення дозволить оптимально використовувати кошти бюджету держави;

– науково-методичні підходи до удосконалення формування фінансового забезпечення підсистеми соціального страхування з метою ліквідації дисбалансу у державних фондах соціального страхування населення, а саме:

запровадження обов'язкового медичного страхування працівників та обов'язкового страхування від нещасних випадків на виробництві для підприємств з високим рівнем ризику, обов'язкового страхування фізичних осіб на випадок втрати здоров'я та працездатності при подорожах за кордон (з особистих справ), добровільного страхування на випадок непрацевлаштування після закінчення навчання та військової строкової служби. Запропоновані підходи, порівняно з існуючими, дозволять вирішити проблеми достатності фінансового забезпечення підсистеми соціального страхування за рахунок залучення додаткових джерел фінансування;

набули подальшого розвитку:

– понятійний апарат дослідження (зокрема, уточнено трактування змісту поняття «соціальний захист населення», а саме конкретизовано, що соціальний захист надається протягом дії соціального ризику і враховує мету такого захисту); поняття «фінансове забезпечення соціального захисту населення», яке дозволяє враховувати всі наявні джерела фінансових ресурсів та поділ їх за підсистемами системи соціального захисту населення; дефініцію «система соціального захисту населення», яка досліджується з позиції системно-інституційного підходу; запропоновано поняття «комбінований захист», що розглядається як вид соціального захисту населення і передбачає комплексне надання захисту населенню, яке опинилося під впливом соціального ризику, пов'язаного з погіршенням стану здоров'я та погіршенням матеріального стану;

– структуризація системи соціального захисту населення. Зокрема, уточнено об'єкти системи соціального захисту населення, до яких віднесено здоров'я, працездатність, матеріальне становище, які схильні до ризику та при настанні яких надається захист; суб'єкти захисту, до яких віднесено усе населення країни, оскільки саме між ним з одного боку та державою, підприємствами (установами, організаціями), благодійними і громадськими (волонтерськими) організаціями та індивідуальними волонтерами з іншого виникають відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів, призначених для надання соціального захисту;

– принципи побудови системи фінансового забезпечення соціального захисту населення, а саме: цілісності, оперативності прийняття рішень у системі, гнучкості, науковості, гласності, самостійності, посилення принципу власної відповідальності населення як суб'єкта захисту. Застосування вказаних принципів сприятиме проведенню системного й поетапного реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення;

– класифікація соціальних ризиків із додаванням критеріїв поширення інформаційних технологій, екологічних небезпек. Застосування таких критеріїв дозволило виявити такі ризики, як інтернет-залежність та інтернет-шахрайство, а також ризик погіршення екологічного становища, що призводить до підвищення рівня захворюваності у районах екологічних небезпек. Виокремлення таких ризиків зумовлює необхідність створення фінансового забезпечення з метою надання відповідної соціальної допомоги або соціального захисту.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані у дисертаційній роботі результати мають науково-теоретичне і практичне спрямування і можуть бути використані при розробці законодавчих актів Міністерством соціальної політики України в контексті реформування системи соціального захисту населення. Запропоновані домінанти реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення України сприятимуть створенню фінансових умов для досягнення високого рівня соціального захисту населення.

Основні результати та висновки дисертаційного дослідження були взяті до уваги Одеським міським центром соціальних служб для сімей, дітей та молоді з метою подання до Департаменту праці та соціальної політики Одеської міської ради (довідка № 05/01-557 від 20.08.2018 р.). Окремі положення дисертаційного дослідження були прийняті до впровадження малим виробничо-комерційним підприємством «ЕЛІС» для поліпшення рівня соціального захисту працівників та членів їх сімей (довідка № 71 від 30.08.2018 р.), а також громадською організацією «Громадський рух "Віра, Надія, Любов"» з метою участі у створенні фінансових умов для надання соціального обслуговування соціально незахищених верств населення (довідка № 225 від 06.08.2018 р.). Одержані автором результати наукових пошуків також використовуються у навчальному процесі Одеського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Фінанси», «Фінансова система», «Бюджетна система» та «Місцеві фінанси» (довідка № 01-17/1224 від 30.08.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, у якому викладено теоретико-методичні положення фінансового забезпечення системи соціального захисту населення України і розроблено практичні рекомендації щодо його реформування у сучасних умовах. Усі наукові результати, що викладені у дисертації, були одержані автором особисто.

Апробація результатів досліджень. Основні теоретичні положення і практичні рекомендації дисертаційного дослідження оприлюднено на одинадцяти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах, серед яких: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Участь України у глобалізаційних процесах» (м. Сімферополь, 2013 р.); «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (м. Тернопіль, 2014 р.); «Управління економічними процесами на макро- та мікрорівні: проблеми і перспективи вирішення» (м. Львів, 2014 р.); «Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми і перспективи» (м. Львів, 2015 р.); «Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси й аудит» (м. Київ, 2015 р.); «Пріоритети нової економіки знань у XXI сторіччі» (м. Дніпро, 2015 р.); «Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization» (м. Клайпеда, 2016 р.); «Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Пріоритетні напрямки наукових досліджень» (м. Чернівці, 2016 р.), «Економіка, фінанси,

облік, маркетинг та менеджмент в Україні та за кордоном» (м. Полтава, 2017 р.).

Публікації. За результатами дослідження автором опубліковано 20 наукових праць загальним обсягом 6,32 друк. арк., із них: 2 колективні монографії з участю автора, 6 статей у наукових фахових виданнях України (5 з яких включено до міжнародних наукометричних баз, одна у співавторстві), стаття у виданні іноземної держави, включеному до міжнародних наукометричних баз, 11 публікацій за підсумками науково-практичних конференцій та семінарів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 390 сторінок, з них основний зміст викладено на 183 сторінках. Матеріали дисертації містять 21 таблицю, 38 рисунків, 4 формули, а також, 20 додатків, поданих на 159 сторінках. Список використаних джерел налічує 270 найменувань і розміщений на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – **«Теоретичні засади функціонування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення»** – досліджено економічну сутність соціального захисту населення та його фінансового забезпечення; розглянуто складові системи соціального захисту населення та їх вплив на формування фінансового забезпечення; досліджено моделі фінансового забезпечення систем соціального захисту населення.

Встановлено, що реалізація заходів соціального захисту населення спричинена наявністю у суспільстві соціальних ризиків, які мають тенденцію до збільшення (за кількістю та масштабом негативної дії) і не можуть бути передбачені заздалегідь та на компенсацію наслідків від яких спрямоване відповідне фінансове забезпечення. Доведено, що підґрунтям ефективного функціонування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення є класифікація соціальних ризиків, ознаки якої дають змогу з'ясувати особливості формування фінансового забезпечення. На основі узагальнення існуючих підходів до класифікації соціальних ризиків та враховуючи сучасні тенденції у життєдіяльності людства, які призводять до розширення переліку соціальних ризиків та вимагають формування додаткових джерел фінансового забезпечення соціального захисту, запропоновано поділяти їх на соціальні ризики, які пов'язані з погіршенням стану здоров'я, та соціальні ризики, пов'язані з погіршенням матеріального стану. Такий підхід дозволив систематизувати джерела фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Запропоновано розглядати соціальний захист у вузькому та широкому розумінні. Соціальний захист у вузькому розумінні є системою заходів з підтримки населення у вигляді правової, матеріальної, фінансової допомоги при реалізації страхових та не страхових соціальних ризиків з метою забезпечення стабільних умов для повноцінного існування всього без винятку

населення. У широкому розумінні соціальний захист населення – це система перерозподілу новоствореної вартості ВВП на користь населення, яке опинилося під впливом соціальних ризиків, з метою забезпечення стабільних умов для його (населення) повноцінного існування. Така позиція дозволяє розглядати фінансове забезпечення як систему з притаманними їй елементами, механізмом, забезпеченням.

Аналіз змісту дефініції «система соціального захисту населення» дозволив уточнити, що під системою соціального захисту населення слід розуміти сукупність суб'єктів, об'єктів, механізму їхньої взаємодії, підсистем забезпечення, які пов'язані та взаємодіють між собою з метою створення сприятливих обставин для повноцінних умов життєдіяльності населення країни в період реалізації соціальних ризиків. Визначено і систематизовано причини виникнення потреби в уточненні структуризації системи соціального захисту населення, зокрема її об'єктів та суб'єктів. До перших з них варто відносити здоров'я, працездатність, матеріальне становище, які схильні до ризику та при настанні яких надається захист. Суб'єктом захисту виступає усе населення країни, оскільки саме між ним з одного боку та державою, підприємствами, (установами, організаціями), благодійними і громадськими (волонтерськими) організаціями та індивідуальними волонтерами з іншого виникають відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів, призначених для надання соціального захисту. Базуючись на властивості ієрархічності системи, було виділено три окремі підсистеми соціального захисту населення (рис. 1).

Рис. 1 – Складові системи соціального захисту населення

Джерело: авторська розробка

Порівняльний аналіз видів соціального захисту населення, що виокремлювався вітчизняними та зарубіжними вченими за різними класифікаційними ознаками, дозволив розширити класифікаційні ознаки для окремих видів соціального захисту населення. Зокрема, запропоновано виділяти види соціального захисту «за участю суб'єктів соціального захисту у формуванні фінансових ресурсів», «за групами одержувачів соціального захисту», «за наявністю клірингових розрахунків у фінансуванні соціального захисту», а також залежно від видів соціальних ризиків, що підлягають компенсації. У відповідності до останньої ознаки виділено соціальний захист, пов'язаний з погіршенням стану здоров'я, соціальний захист, пов'язаний з погіршенням матеріального стану, комбінований захист. Під поняттям

«комбінований захист» пропонується розуміти вид соціального захисту, який передбачає його комплексне надання населенню, що опинилося під дією соціального ризику, пов'язаного з погіршенням стану здоров'я та погіршенням матеріального стану. Уточнення класифікаційних ознак та видів соціального захисту населення надають змогу визначити особливості формування фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Фінансове забезпечення соціального захисту населення має матеріальне вираження у вигляді державних та недержавних грошових фондів. Узагальнення наукових підходів до визначення поняття «фінансове забезпечення соціального захисту населення» дозволило визначити, що фінансове забезпечення соціального захисту населення – це складова фінансової системи, яка передбачає формування фінансових ресурсів у бюджетних та позабюджетних фондах для здійснення видатків за всіма складовими соціального захисту населення з метою забезпечення такого рівня матеріального добробуту населення, який був би достатнім для повноцінного існування осіб, що потрапили під дію соціальних ризиків.

Порівняльна характеристика моделей формування фінансового забезпечення систем соціального захисту населення України та країн ЄС показала, що у кожній країні використовуються різні підходи у формуванні фінансових ресурсів державних та недержавних фондів соціального захисту населення. Окремі з них, зокрема мінімальне фінансування за рахунок держави, паритетність роботодавців та працівників у формуванні фінансових ресурсів страхових фондів, активне фінансування через самозахист, залучення недержавних фінансових ресурсів на засадах благодійності, можуть бути використані при реформуванні фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні.

У другому розділі – **«Оцінювання фінансового забезпечення системи соціального захисту населення України»** – виявлено тенденції формування та розподілу фінансових ресурсів фондів соціального захисту населення в Україні; оцінено достатність фінансового забезпечення соціального захисту населення; визначено чинники, що впливають на фінансове забезпечення соціального захисту населення.

У роботі встановлено, що у формуванні фінансового забезпечення системи соціального захисту населення України переважну роль відіграють держава та підприємства. Держава, в умовах обмеженості фінансових ресурсів, змушена скорочувати видатки на фінансування соціального захисту шляхом скасування фінансування окремих видів соціальних пільг та виплат.

Проведений аналіз фінансування соціального захисту населення доводить, що відбувається стійке скорочення рівня такого захисту з державних фондів. З 2014 р. спостерігається підвищення рівня фінансування соціальної допомоги благодійними фондами, волонтерськими організаціями та індивідуальними волонтерами. Кожен громадянин країни, будучи суб'єктом системи соціального захисту, виступає, з одного боку, одержувачем допомоги, а з іншого, теж приймає участь у формуванні фінансових ресурсів соціальної допомоги шляхом пожертвувань, через волонтерські організації, а також як

індивідуальний волонтер. Проте використання нових форм фінансування соціального захисту населення, зокрема залучення коштів волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів, має певні недоліки у функціонуванні, обумовлені відсутністю такого організаційного, інформаційного і законодавчо-нормативного забезпечення, яке б створило умови для більш ефективного використання сформованих ними фінансових ресурсів.

Запропоновано науково-методичні підходи до експрес-оцінки достатності фінансового забезпечення Пенсійного фонду України (ПФУ) та Фонду соціального страхування України (ФССУ). Обґрунтовано, що ПФУ характеризується достатнім фінансовим забезпеченням за умови: $0,7 < K. а. \leq 1$; $0,8 < K. п. в. \leq 1$; $K. п. б. = 1$.

Проведена оцінка достатності фінансового забезпечення ПФУ свідчить, що протягом майже всього періоду дослідження фонд не мав достатнього фінансового забезпечення (табл. 1).

Таблиця 1

**Експрес-оцінка достатності фінансового забезпечення ПФУ
за 2006–2017 рр. (вибірково)**

Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2014	2016	2017
К. а.	0,76	0,73	0,68	0,60	0,62	0,66	0,68	0,68	0,44	0,54
К. п. в.	0,70	0,66	0,49	0,54	0,56	0,62	0,70	0,68	0,44	0,52
К. п. б.	н/д	1,01	1,12	0,81	0,83	0,82	1,17	1,20	1,19	1,14

Джерело: розраховано автором

Де К. а. – коефіцієнт автономії; К. п. в. – коефіцієнт покриття видатків власними доходами; К. п. б. – коефіцієнт покриття видатків за рахунок коштів державного бюджету.

Для експрес-оцінки достатності фінансового забезпечення ФССУ визначено, що фонд може мати достатнє фінансове забезпечення за умови: $0,98 < K. а. \leq 1$; $K. п. вл. = 1$; $K. п. ч. = 1$.

Проведена експрес-оцінка достатності фінансового забезпечення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (ФТВП) свідчить, що в основному він не мав достатнього рівня фінансового забезпечення (табл. 2).

Таблиця 2

**Експрес-оцінка достатності фінансового забезпечення ФТВП
за 2006–2016 рр. (вибірково)**

Показники	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
К. а.	0,87	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	1	0,99	0,99	0,99
К. п. вл.	0,85	0,83	0,81	0,89	1,08	1,09	1,01	0,77	0,81	0,92
К. п. ч.	0,54	0,40	0,38	0,87	0,89	0,78	н/д	0,66	0,69	0,58

Джерело: розраховано автором

Де К. а. – коефіцієнт автономії; К. п. вл. – коефіцієнт покриття власних видатків власними доходами; К. п. ч. – коефіцієнт покриття допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Аналіз показників виконання бюджетів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і Фонду

загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття засвідчив, що виконання їхніх бюджетів здійснювалося з профіцитом з року в рік. Результати дослідження особливостей формування фінансових ресурсів фондів соціального страхування за рахунок ЄСВ вказують, що відбуваються зміни пропорцій його розподілу між цими фондами, зокрема збільшення його частки до ПФУ та зменшення до інших державних фондів соціального страхування.

Акцентовано, що за коефіцієнтами достатності виплаченої соціальної допомоги та забезпечення за окремими видами ризиків їх розмір не створює умов для повноцінного забезпечення одержувачів (табл. 3).

Таблиця 3

Коефіцієнти достатності виплат за окремими видами державної соціальної допомоги, що сплачується за рахунок коштів бюджету, 2009–2016 рр. (вибірково)

Коефіцієнти достатності	2009	2012	2015	2016
Соціальна допомога дітям з інвалідністю до 18 років				
Коефіцієнт достатності законодавчий	1,02	1,02	1,10	1,13
Коефіцієнт достатності експертний	0,41	0,27	0,26	0,22
Соціальна допомога на дітей одиноким особам				
Коефіцієнт достатності законодавчий	0,31	0,32	0,31	0,37
Коефіцієнт достатності експертний	0,13	0,08	0,08	0,07
Соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію				
Коефіцієнт достатності законодавчий	1,0	0,88	0,91	0,92
Коефіцієнт достатності експертний	0,42	0,23	0,22	0,18

Джерело: розраховано автором

У третьому розділі – «**Напрямки реформування фінансового забезпечення системи соціального захисту населення**» – обґрунтовано доміанти реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення; розроблено науково-методичні рекомендації з реформування підсистем соціального забезпечення та соціальної допомоги; запропоновано науково-методичні підходи з удосконалення фінансового забезпечення підсистеми соціального страхування.

Обґрунтовано, що головними доміантами реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення мають виступати визначення (а потім і створення) фінансових джерел для компенсації ризиків, які спроможна (повинна) фінансувати держава, та визначення (а потім і стимулювання до створення) фінансових джерел для фінансування наслідків ризиків, які компенсуються за принципом «самозахисту населенням».

Запропоновано реформування фінансового забезпечення підсистеми соціального забезпечення проводити у п'ять етапів: дослідження тенденцій у формуванні фінансового забезпечення підсистеми; визначення цілі реформування; визначення принципів формування фінансових ресурсів; визначення суб'єкту захисту; визначення джерел формування фінансового забезпечення. Принципами формування фінансових ресурсів мають виступати: рівноправність суб'єктів захисту при отриманні фінансування соціальних

послуг; соціальна справедливість та економічна ефективність; обґрунтованість при визначенні розміру фінансування соціальної послуги; диференційованість рівня соціального забезпечення населення; добровільність вибору послуги та прозорість її фінансування; гнучкість системи; поєднання фінансових ресурсів учасників системи соціального захисту населення; самозахисту. Застосування таких загальних та специфічних принципів стає підґрунтям у вирішенні проблеми фінансового забезпечення монетизації пільг та фінансування послуг, що створить можливості для економії бюджетних коштів.

Запропоновано науково-методичні підходи до удосконалення формування фінансового забезпечення підсистеми соціального страхування, до яких віднесено: 1) ліквідацію дисбалансу фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування за рахунок скасування виплат нестрахового характеру, які непідтверджені надходженнями страхових внесків; 2) вирішення проблеми достатності страхових виплат, що здійснюються з фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування шляхом залучення фінансових ресурсів приватного страхового сектора. Медичне страхування для працівників підприємств (установ, організацій) пропонується проводити у два етапи з установленням базової ставки страхового внеску у розмірі 5 % від фонду оплати праці, яка у різному співвідношенні розподілятиметься між учасниками системи соціального захисту населення на кожному з етапів. Запровадження обов'язкового страхування від нещасного випадку на виробництві у страхових компаніях пропонується здійснювати для працівників підприємств зі шкідливими умовами виробництва (списки 1 та 2) та працівників підприємств з високим рівнем травматизму (при збільшенні ставки ЄСВ для перших з них до рівня 32 % та 27 % відповідно); 3) посилення принципу власної відповідальності населення при виникненні соціальних ризиків як на території країни, так і при виїзді його за кордон. Зокрема, запровадження пілотного проекту по введенню «обов'язкового медичного страхування подорожуючого у країни-сусіди». Особливістю у формуванні фінансового забезпечення за даним видом соціального страхування виступає створення Національного медичного страхового бюро у кожній країні-учасниці проекту, що гарантуватиме надання медичної допомоги особі, яка втратила (погіршила стан) здоров'я при виїзді до будь-якої з країн-сусідів.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення актуального науково-практичного завдання – поглиблення теоретичних засад і методичних підходів до функціонування фінансового забезпечення системи соціального захисту населення та розроблення на цій основі практичних рекомендацій щодо його реформування у сучасних умовах в Україні. Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати висновки і пропозиції теоретико-методичного та прикладного характеру, спрямовані на вирішення окреслених у роботі завдань відповідно до визначеної мети.

1. Критичний аналіз та узагальнення наукових досліджень у сфері соціального захисту населення вказують на множинність теоретичних напрацювань щодо визначення економічної сутності соціального захисту та його фінансового забезпечення. Існування певних прогалин у дослідженнях обумовило необхідність уточнення категоріально-понятійного апарату дослідження. Зокрема, уточнено сутність поняття «соціальний захист населення», яке розглядається у вузькому розумінні як «система заходів з підтримки населення у вигляді правової, матеріальної, фінансової допомоги при реалізації страхових та не страхових соціальних ризиків з метою забезпечення стабільних умов для повноцінного існування всього без винятку населення» та у широкому розумінні – як «система перерозподілу новоствореної вартості ВВП на користь населення, яке опинилося під впливом соціальних ризиків з метою забезпечення стабільних умов для його (населення) повноцінного існування» і надає змогу розглядати фінансове забезпечення як систему. Акцентовано, що соціальний захист надається протягом дії соціального ризику із зазначенням мети такого захисту; «фінансове забезпечення системи соціального захисту населення» розглядається як складова фінансової системи, дозволяє враховувати всі наявні джерела фінансових ресурсів і здійснювати їхній поділ за підсистемами системи соціального захисту населення. Введено поняття «комбінований захист», що розглядається як вид соціального захисту населення і дає змогу визначити особливості формування його фінансового забезпечення. Розширено критерії класифікації соціальних ризиків, а саме поширення інформаційних технологій, екологічних небезпек, що надало змогу виокремити такі соціальні ризики, як інтернет-залежність, інтернет-шахрайство та ризик погіршення екологічного становища.

2. Багатоаспектність існуючих наукових підходів до визначення дефініції «система соціального захисту населення» вимагає дослідження її складових на засадах системно-інституційного підходу. Це дозволило визначити особливості формування фінансового забезпечення. Обґрунтовано, що до об'єктів захисту варто відносити здоров'я, працездатність, матеріальне становище, які схильні до ризику та при настанні яких надається захист суб'єктам захисту. До суб'єктів захисту віднесено усе населення країни, державу, підприємства (установи, організації), благодійні, громадські (волонтерські) організації, індивідуальних волонтерів. Доповнено принципи, які властиві системі соціального захисту, зокрема такі, як гнучкість системи, оперативність прийняття рішень, самозахист. Це стає підставою для формування відповідного фінансового забезпечення та управління фінансовими потоками фондів соціального захисту.

3. Аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду формування фінансового забезпечення систем соціального захисту населення, визначення їхніх характерних рис дає підстави стверджувати, що для реформування фінансового забезпечення національної системи соціального захисту населення є доцільним використання таких підходів, як мінімізація фінансування соціальних ризиків державою; паритетність роботодавців та працівників у формуванні фінансових

ресурсів страхових фондів; фінансування через самозахист; залучення недержавних фінансових ресурсів на засадах благодійності.

4. Діюча система соціального захисту населення України характеризується переважною роллю держави та підприємств у формуванні її фінансового забезпечення. Виявлено, що в умовах обмеженості фінансових ресурсів держава змушена скорочувати фінансування окремих видів соціального захисту, що призводить до зниження рівня соціального захисту. Вирішити цю проблему дозволяє залучення фінансових ресурсів благодійних, громадських (волонтерських) організацій, індивідуальних волонтерів, населення.

5. Запропоновано науково-методичні підходи до експрес-оцінки достатності Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування України, державного фонду підсистем соціальної допомоги та соціального забезпечення за системою показників: коефіцієнтом автономії фонду; коефіцієнтом покриття видатків власними доходами; коефіцієнтом покриття власних видатків власними доходами; коефіцієнтом покриття видатків за рахунок коштів державного бюджету; коефіцієнтом покриття допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; коефіцієнтом достатності виплат. Аналіз динаміки отриманих показників показав, що фонди не мали достатнього фінансового забезпечення, видатки фондів державного соціального страхування були перевантажені виплатами нестрахового характеру.

6. Виділення базових, похідних та деталізованих чинників, що впливають на фінансове забезпечення системи соціального захисту, дозволяє прогнозувати досягнення достатності фінансового забезпечення соціального захисту населення з урахуванням змін у показниках (зокрема частки інвестицій в основний капітал у ВВП, частки експорту у ВВП, частки матеріальних витрат у собівартості продукції, розміру мінімальної заробітної плати та податкового навантаження) за допомогою кореляційно-регресійних моделей.

7. Реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення передбачає визначення певних домінант, а саме: обмеження у переліку соціальних ризиків, для фінансування наслідків яких державою формується фінансове забезпечення за ознакою соціально значимих ризиків; розширення переліку соціальних ризиків, для фінансування наслідків яких залучаються фінансові ресурси населення за принципом «самозахисту»; розмежування джерел фінансового забезпечення за трьома підсистемами соціального захисту населення.

8. Реформування фінансового забезпечення підсистеми соціального забезпечення має проводитися комплексно, із застосуванням загальних принципів (рівноправності суб'єктів захисту при отриманні фінансування соціальних послуг, соціальної справедливості та економічної ефективності, обґрунтованості при визначенні розміру фінансування соціальної послуги, диференційованості рівня соціального забезпечення населення, гнучкості системи), а також специфічних принципів, таких як добровільність вибору послуги та прозорість її фінансування; поєднання фінансових ресурсів

учасників системи соціального захисту населення; самозахист. Аргументовано, що реформування фінансового забезпечення підсистеми соціальної допомоги повинно відбуватися на основі поєднання принципів соціальної справедливості та економічної ефективності, у тому числі за рахунок залучення додаткових джерел фінансового забезпечення недержавного сектора (коштів підприємств, благодійних та волонтерських організацій) і коштів громадян через самострахування. Щоб реалізувати такі принципи у формуванні фінансових ресурсів фондів соціального захисту населення, необхідно внести зміни до окремих чинних і розробити нові законодавчо-нормативні акти, створити Національне медичне страхове бюро, Соціальний фонд допомоги на утримання вдома, а також обов'язково обговорювати пропоновані зміни із широким колом осіб (експертами, громадськими організаціями, спеціалістами у сфері соціального захисту) протягом трьох років і поетапно їх запроваджувати зі створенням відповідних фінансових умов.

9. Сформульовано науково-методичні підходи щодо вдосконалення фінансового забезпечення підсистеми соціального страхування, зокрема формування грошових фондів при запровадженні: обов'язкового медичного страхування для працівників підприємств (установ, організацій); обов'язкового страхування у страхових компаніях від нещасного випадку на виробництві для працівників підприємств зі шкідливими умовами виробництва та підприємств з високим класом ризику, що мають високий рівень травматизму; добровільного страхування на випадок непрацевлаштування після закінчення навчання та військової строкової служби; обов'язкового страхування фізичних осіб на випадок втрати здоров'я та працездатності при подорожах за кордон (з особистих справ).

Результати дисертаційної роботи можуть бути використані у діяльності міськими центрами соціальних служб для сімей, дітей та молоді, виробничо-комерційними підприємствами, громадськими організаціями, у навчальному процесі. Виконане дослідження дало змогу виокремити нові наукові проблеми, що мають важливе теоретичне і практичне значення і можуть стати предметом подальших наукових пошуків, зокрема таких, як дослідження фінансових складових трансформаційних процесів волонтерського руху, розробка нової парадигми соціальної допомоги і забезпечення та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У монографіях:

1. Налоговая реформа в Украине и Республике Беларусь: аналитические исследования / Под ред. В. Г. Барановой, О. Е. Дубовик, Е. Ф. Киреевой: [Монография]. – Харьков: Издательство «Диса плюс», 2016. – 240 с. (13,95 д.а.) *Особистий внесок автора: здійснено оцінку впливу податкової реформи на рівень участі суб'єктів системи соціального захисту у формуванні її фінансового забезпечення, проведено взаємозв'язок податкової та пенсійної реформ в Україні (0,6 д.а.)*

2. Трансформаційні процеси у податковій системі України / За ред. І. С. Волохової: [Монографія]. – Одеса: Атлант ВОІ СОІУ, 2018. – 384 с. (22,26 д.а.) *Особистий внесок автора: проведено ретроаналіз соціальних внесків у податковій системі, особливості їх ролі у формуванні фінансових ресурсів фондів соціального захисту населення та впливу на стан соціального захисту населення України (0,82 д.а.)*

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. Великсар Т. І. Соціальне страхування як складова системи соціального захисту населення України: актуальні питання / Т. І. Великсар // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2013. – Т. 2. (економічні науки), № 1-2 (37). – С. 290 – 296. (0,33 д.а.)

4. Великсар Т. І. Медичне страхування як елемент системи соціального захисту населення / Т. І. Великсар // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 9/1. – С. 4–8. (0,48 д.а.) (*Index Copernicus*)

5. Великсар Т. І. Державна соціальна допомога як елемент системи соціального захисту населення: реалії та перспективи удосконалення / Т. І. Великсар // Економіка та держава. – 2015. – №12. – С. 100–103. (0,44 д.а.) (*Scientific Indexing Services, Google Scholar*)

6. Великсар Т. І. Підприємство як суб'єкт системи соціального захисту населення України / Т. І. Великсар // Економічний простір: збірник наукових праць. – 2015. – № 104. – С. 68 – 78. (0,52 д.а.) (*Index Copernicus*)

7. Великсар Т. І. Методичні підходи до оцінки достатності фінансового забезпечення державного соціального страхування / Т. І. Великсар // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – Випуск 21. – Частина 1. – С. 146–151. (0,6 д.а.) (*Index Copernicus*)

8. Великсар Т. І. Домінанти реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення / В. Г. Баранова, Т. І. Великсар // Науковий вісник ОНЕУ. – 2018. – № 3 (255). – С. 20–34. (0,65 д.а.) (*Science Index*). *Особистий внесок здобувача – запропоновано домінанти реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення (0,4 д.а.)*

Публікації в іноземних виданнях:

9. Velyksar T. I. Role of insurance in the system of social protection of population of Ukraine / T. I. Velyksar // East European Scientific Journal. – 2016. – Part 1, № 11. – P. 10–13. (0,44 д.а.) (*ResearchBib, International Scientific Indexing, Science Index*)

Опубліковані праці апробаційного характеру:

10. Великсар Т. І. Проблеми системи пенсійного забезпечення України / Т. І. Великсар // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., 21-23 лютого 2013 р. – Тернопіль: ВД ТНЕУ «Економічна думка», 2013. – Частина 2. – С. 40 – 41. (0,12 д.а.)

11. Великсар Т. І. Система соціального захисту населення України в сучасних умовах / Т. І. Великсар // Участь України у глобалізаційних процесах: матеріали III Всеукр. семінару молодих учених та студентів, 23-24 квітня 2013 р. – Саки: ПП «Підприємство Фенікс», 2013. – С. 37 – 39. (0,15 д.а.)

12. Великсар Т. І. Перспективи удосконалення соціального захисту населення / Т. І. Великсар // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 березня 2014 р. – Тернопіль: ВД «Вектор», 2014. – Частина 2. – С. 167 – 169. (0,13 д.а.)

13. Великсар Т. І. Соціальний захист населення: проблемні питання / Т. І. Великсар // Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 11-12 квітня 2014 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 298 – 300. (0,15 д.а.)

14. Великсар Т. І. Роль підприємства у фінансовому забезпеченні соціального захисту населення в Україні / Т. І. Великсар // Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 17-18 квітня 2015 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 293 – 295. (0,18 д.а.)

15. Великсар Т. І. Соціальні пільги як елемент системи соціального захисту населення України, що потребує реформування / Т. І. Великсар // Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 липня 2015 р. – Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Частина 2. – С. 70 – 71. (0,11 д.а.)

16. Великсар Т. І. Соціальна послуга – важлива компонента системи соціального захисту населення України / Т. І. Великсар // Пріоритети нової економіки знань в XXI сторіччі: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 грудня 2015 р. – Дніпропетровськ: ПБ Придніпровського науково-освітнього інституту Інноваційних технологій у будівництві при ПДАБА, 2015. – С. 79 – 81. (0,16 д.а.)

17. Великсар Т. І. Сучасні виклики у фінансуванні соціального захисту населення / Т. І. Великсар // Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: proceedings International Scientific-Practical conference, January 29, 2016. – Klaipeda: Baltija Publishing, 2016. – P. 287 – 289. (0,16 д.а.)

18. Великсар Т. І. Особливості формування фінансових ресурсів соціального захисту населення в Україні / Т. І. Великсар // Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 червня 2016 р. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2016. – Ч. 2. – С. 24–27. (0,15 д.а.)

19. Великсар Т. І. Концепції фінансового забезпечення соціального захисту населення: досвід європейських країн / Т. І. Великсар // Пріоритетні напрями наукових досліджень: матеріали XLII Міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 червня 2016 р. – Київ: Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2016. – Том 2. – С. 39–41. (0,23 д.а.)

20. Великсар Т. І. Напрямки реформування підсистеми соціальної допомоги в Україні / Т. І. Великсар // Економіка, фінанси, облік, маркетинг та менеджмент в Україні та за кордоном: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 20 жовтня 2017 р. – Полтава: ЦФЕНД, 2017. – С. 57–59. (0,15 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Великсар Т. І. Фінансове забезпечення системи соціального захисту населення України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08. – Гроші, фінанси і кредит. – Одеський національний економічний університет, Одеса, 2018.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методичних положень функціонування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення та практичних рекомендацій з її реформування. Розкрито економічну сутність соціального захисту та його фінансового забезпечення. Визначено складові системи соціального захисту населення та їхню роль у формуванні фінансового забезпечення. Окреслено підходи до формування фінансового забезпечення вітчизняної і зарубіжних систем соціального захисту населення.

Проаналізовано практику формування та розподілу фінансових ресурсів фондів соціального захисту населення України. Удосконалено науково-методичні підходи до експрес-оцінки достатності фінансового забезпечення Пенсійного фонду України та Фонду соціального страхування України, проведено оцінювання достатності фінансового забезпечення підсистеми соціального страхування. Виконано аналіз впливу чинників на фінансове забезпечення системи соціального захисту населення за її підсистемами.

Визначено доміанти реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення України. Запропоновано використовувати сценарний підхід до формування фінансового забезпечення підсистеми соціального забезпечення населення, визначено і сформульовано принципи формування фінансових ресурсів у підсистемах соціального забезпечення та соціальної допомоги. Розроблено науково-методичні підходи щодо вдосконалення фінансового забезпечення підсистеми соціального страхування з метою створення умов для максимального покриття соціальних ризиків.

Ключові слова: соціальний ризик, соціальний захист, фінансове забезпечення соціального захисту населення, система соціального захисту населення.

АННОТАЦИЯ

Великсар Т. И. Финансовое обеспечение системы социальной защиты населения Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08. – Деньги, финансы и кредит. – Одесский национальный экономический университет, Одесса, 2018.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методических положений функционирования системы финансового обеспечения социальной защиты

населения и практических рекомендаций по ее реформированию. Раскрыта экономическая сущность социальной защиты и ее финансового обеспечения. Уточнены составляющие системы социальной защиты населения, их роль в формировании финансового обеспечения. Выделены подходы к формированию финансового обеспечения отечественной и зарубежных систем социальной защиты населения.

Проанализирована практика формирования финансовых ресурсов фондов социальной защиты населения Украины, их распределения. Усовершенствованы научно-методические подходы к экспресс-оценке достаточности финансового обеспечения Пенсионного фонда Украины и Фонда социального страхования Украины, проведена оценка достаточности финансового обеспечения подсистемы социального страхования. Выполнен анализ влияния факторов на финансовое обеспечение системы социальной защиты населения по ее подсистемам.

Определены доминанты реформирования системы финансового обеспечения социальной защиты населения Украины. Предложено использовать сценарный подход к формированию финансового обеспечения подсистемы социального обеспечения населения, определены и сформулированы принципы формирования финансовых ресурсов в подсистемах социального обеспечения и социальной помощи. Разработаны научно-методические подходы к усовершенствованию финансового обеспечения подсистемы социального страхования для создания условий максимального покрытия социальных рисков.

Ключевые слова: социальный риск, социальная защита, финансовое обеспечение социальной защиты населения, система социальной защиты населения.

ANNOTATION

Velyksar T. I. Financial support of the social protection system of the population of Ukraine. – Manuscript.

Qualification dissertation for a scientific degree of Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – Odessa National Economic University, Odessa, 2018.

The thesis deals with development of theoretical and methodological provisions for the functioning of the system of financial support for social protection of the population and practical recommendations for its reformation. The economic essence of social protection and its financial support have been disclosed. The components of social protection system of the population, their role in the formation of financial support have been specified. The scientific and practical significance of the principles of the system of social protection of the population for forming its financial support have been explained. The approaches to the formation of financial support of domestic and foreign systems of social protection of the population have been distinguished.

The analysis of the main tendencies of the formation and distribution of financial resources of the system of social protection of the population of Ukraine

have been carried out. The scientific and methodological approaches to the express - estimation of the sufficiency of the financial support of the Pension Fund of Ukraine and the Social Insurance Fund of Ukraine have been expanded, which allowed to determine the size of the deficit, the profit of the financial resources of these funds specified, and identify the reasons for the payment of non-insured payments. It is estimated the financial support sufficiency of the subsystems of social security and social assistance through the payment adequacy coefficient.

The use of correlation-regression analysis enabled us to propose models for forecasting the sufficiency of financial support for social security, social assistance and social insurance subsystems. There were highlighted the basic, derived and detailed factors influencing the financial support of the subsystems of social protection.

The dominant elements of reforming the system of financial support of social protection of the population of Ukraine have been determined. The principles of construction of a system of financial support for social protection of the population have been highlighted. The use of the scenario approach to the formation of financial support of the subsystem of social security of the population has been suggested, principles of formation of financial resources in social security subsystems and social assistance have been outlined. It has been proposed a phased introduction of social benefits monetization depending on the degree of their impact on the economy: benefits for housing and communal services; benefits for travel by public transport; benefits for health-resort treatment; benefits for communication services. It was proposed a solution to the problem of financing social services in the direction of “prioritizing the service provision” on the basis of intersectoral social partnership and deinstitutionalization (through the creation of the Social Assistance Fund for people who want to be kept at home).

Scientific and methodical approaches to improving the financial support of the social insurance subsystem have been developed to create the conditions for maximum coverage of social risks. A phased introduction of compulsory medical insurance for employees of enterprises (institutions, organizations), a differentiated rate of a single contribution to compulsory social insurance depending on the riskiness of production, creation of the National Medical Insurance Bureau has been suggested.

Key words: social risk, social protection, financial support of social protection of the population, social protection system of the population.